

10. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1 – 4 класи. – К.: Видавничий дім „Освіта”, 2012. – 392 с.
11. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів і методистів початкового навчання / О. Я. Савченко. – 2-ге вид., переробл. – К.: Богданова А.М. М., 2009. – 226с.
12. Хухлаєва О. В. Тропинка к своему Я: уроки психологии в начальной школе (1 – 4). 3-е изд. – М.: Генезис, 2009. – 344с.
13. Лазаренко Н. И. Проектная технология в обучении: от веб-квеста до блог квеста / Н. И. Лазаренко // Педагогические инновации – 2017: материалы международной научно-практической интернет-конференции, Витебск, 17 мая 2017 г. / Витеб. гос. ун-т ; редкол.: Н.А. Ракова (отв. ред.) [и др.]. – Витебск : ВГУ имени П.М. Машерова, 2017. – С. 88.

УРОКИ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Валентина Гончарук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: І. В. Хом'юк, доктор педагогічних наук, професор

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

LESSONS OF LITERARY READING AS THE BASIS OF THE FORMING THE CREATIVE ABILITIES OF THE PRIMARY SCHOOL PUPILS

Valentyna Goncharuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено теоретичну сторону питання уроків літературного читання як основи формування творчих здібностей молодших школярів. Розкрито методичну значущість уроків літературного читання в загальному розвитку учнів початкової школи. Виокремлено показники, які сприяють формуванню творчого потенціалу дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: читання, літературне читання, творчі здібності, всебічний розвиток, урок, літературна компетентність, літературна гра.

Abstract. The article investigates the theoretical aspect of the issue of literary reading lessons as the basis of the formation of creative abilities of junior pupils. The methodological significance of the lessons of literary reading in the general development of primary school pupils is solved. Indicators that promote formation of creative potential of junior school age children are singled out.

Key words: reading, literary reading, creative abilities, comprehensive development, lesson, literary competence, literary game.

Виклики часу зумовили розроблення Концептуальних засад реформування середньої освіти – документа, який проголошує збереження цінностей дитинства, необхідність гуманізації навчання, особистісного підходу, розвитку здібностей учнів, створення навчально-предметного середовища, що в сукупності забезпечують психологічний комфорт і сприяють вияву творчості дітей [7].

Загально-педагогічні засади організації навчального процесу, метою якого є розвиток творчої особистості, стали предметом досліджень багатьох провідних науковців. Існують різні тлумачення творчої особистості. Так, Л. Виготський розкрив психолого-педагогічні основи розвитку творчої уяви дітей. На думку О. Пономарьова, Л. Занкова, А. Матюшкіна, О. Дяченко, творчість є формою розвитку творчих здібностей молодших школярів, розвиток уяви яких здійснюється шляхом заохочення дитячої творчості та залучення їх до різноманітних завдань творчого характеру. Роботи О. Матвєєвої присвячені питанню долучення дитини до власної творчості. В. Левін визначає умови перетворення маленького школяра на великого читача. Загальні питання мовленнєвої підготовки молодших школярів; розробка комплексних вправ, спрямованих на мовленнєвий розвиток дитини, які є

підґрунтям для образного опанування художніх творів, знаходить відображення у роботах О. Джежелей. У працях великого педагога В. Сухомлинського відзначено, що дитяча літературна творчість є неперевершеним засобом творчого розвитку, образного мислення.

Розглянемо уроки літературного читання в контексті розвитку літературно-творчих здібностей молодших школярів, а саме згідно компонентів цих здібностей.

Одним із показників мотиваційного компоненту літературно-творчих здібностей є наявність інтересу в молодших школярів до читання художньої літератури. Від початкової школи значною мірою залежить, чи полюблять діти читання, чи можливо залишаться байдужими до літератури. Саме в молодших школярів треба сформувати читацькі інтереси та закласти міцний фундамент етичної культури особистості. Навичка читання — це основа, яка в майбутньому дозволить нарощувати духовний та інтелектуальний потенціал особистості.

Книга в усі часи посідала особливе місце в інтелектуальному та духовному збагаченні підростаючого покоління. До недавнього часу комп'ютер і телевізор віднімали в дитини час на читання. Ринкова література спотворила смаки дітей. Нестача в дітей часу на читання змушує хвилюватися про те, щоб у їхні руки потрапила повноцінна література та щоб вона максимально сприяла розвитку їхнього розуму та серця.

Урок читання — це урок творчості, а творцями його є учні. Виховати в дитині любов до книги можна лише словом, яке переростає у діло. Навчання читання — процес, що є основною отримання знань з будь-якого предмета. Саме через книгу дитина вчиться сприймати навколишній світ, отримує знання про нього [8].

Тому, ми вважаємо, що справжня суть роботи з розвитку творчої особистості учня полягає у вмінні читати. Адже це наявність інтересу до читання, до книг як джерела пізнання довкілля, громадського виховання, опанування літературної мови, розвиток духовного світу дитини, її почуттів. У процесі залучення дітей молодшого шкільного віку до читання ми маємо підготувати вдумливого читача, який буде емоційно задіяним до процесу навчання, спроможний до діалогу з автором художнього твору, до активного обговорення проблем, що торкнулися його душі в процесі читання.

Уміємо читати — вміємо пізнавати. Пам'яткою для вчителя є настанови В. Сухомлинського: «Навчіть у початкових класах всіх дітей читати так, щоб вони вміли читаючи думати й думаючи читати» [10].

Зважаючи на поради В. Сухомлинського щодо формування якостей читання, слід пам'ятати, що вміння читати треба довести до автоматизму, щоб сприймання зором, очима і свідомістю випереджало вимовляння вголос. Чим значніше це випередження, тим тоншою буде здатність думати під час читання — це надзвичайно важлива умова успішного навчання й розумового розвитку взагалі. Отже, вміння читати повинно стати автоматичною навичкою, за якої сили учня були б спрямовані не на виконання самої дії, а на глибоке осмислення змісту прочитаного.

Розвиток мовленнєво-емоційного компоненту літературно-творчих здібностей молодших школярів здійснюється в процесі навчання учнями аналізувати текст, тобто осмислювати його тему, ідею, ставлення автора до того, що він пише, висловлювати свою оцінку щодо прочитаного, бачити в тексті художньо-виражальні засоби мови, запам'ятовувати їх з метою збагачення власної мовної культури [2].

Творча активність, конкретність мислення та образність, особливості уяви школярів створюють сприятливі умови для літературного розвитку учнів. В організації такої діяльності використовують вплив різних видів мистецтв: художнє слово, живопис, музику.

Наприклад, під час уроку дітям у першому класі пропонується завдання «Назвати прикмети осені». Це спільна творча діяльність учителя та учнів. Основна мета цього етапу — збагачення дитячого словника, розвиток умінь відчувати творче натхнення вчителя і включатися в спільний творчий пошук.

Яскравість дитячого сприймання природи тісно пов'язана з майстерністю вчителя підбирати питання, як-от:

Вчитель: Як віє вітерець осені?

Діти: Зранку він прохолодний, як лісовий струмок. Від його прохолоди забиває подих. Він бадьорить. Удень своїм подихом він лоскоче і нагадує літо.

Вчитель: Восени йде дощик чи до щура?

Діти: Йде до щура, він гуркотить і тарабанить, як водограй. Інколи осінь дощиком стукає у віконце, нагадуючи про себе.

Вчитель: А що нагадують листочки на осінніх деревах?

Діти: Вони схожі на різнобарвну веселку. Деякі схожі на фрукти: червоні – на яблука, жовті – на лимони, жовтогарячі – на помаранчі. Осінній ліс схожий на веселий, різнокольоровий ярмарок.

Далі дітям пропонується гра-драматизація «До нас осінь завітала». За умовами гри осінь мала різні «художні обличчя» – Бабине літо, Осінь-вогнище, Осінь-плакса.

Для активізації уяви та конкретизації почуття, на основі якого ми створювали комплекс, звернулись до віршів та прози (І. Нечуй-Левицький «Осінній день», І. Франко «Дрімають села», Н. Забіла «Жовтень» та ін.). Осмислюючи словесні художні образи, діти вслухалися в музику рим та алітерацій, які нагадували шум осіннього дощу, погойдування злітаючих з дерев листочків. Сприймання епітетів, метафор допомагало учням уявити «палахкотіння» осінніх барв.

Розвиток умінь користуватися виражальними можливостями слова для точної передачі думки повинен відбуватися паралельно із збагаченням і розширенням словникового запасу школярів [5; 1]. Здатність дитини до саморозвитку, її творча активність – головні умови успішності у подальшому житті. Розвиток творчих можливостей у кожного школяра потребує від учителя застосування на уроці творчих завдань, що складають систему, яка дасть можливість урізноманітнити творчу діяльність учнів і забезпечити перехід від репродуктивних, формально-логічних дій до творчих.

Кожен учитель повинен пам'ятати, що творчі завдання забезпечують швидке набуття знань та вмінь, закріплення й застосування їх на практиці. А це означає, що для розвитку творчих можливостей велике значення мають пізнавальні процеси: пам'ять, увага, уява, фантазія. Саме ці якості – основа для розвитку продуктивного мислення і творчих здібностей [11].

Наприклад, допомогти розвинути літературну творчість дітей можуть завдання:

- *до виділених слів добери антоніми так, щоб похмура картина природи змінилася на веселу, сонячну;*
- *із поданих прислів'їв випиши антоніми парами;*
- *із словосполучень одного рядка склади і запиши речення;*
- *прочитай зачин та кінцівку і допиши основну частину тексту;*
- *поділи текст на речення та доповни його;*
- *подані розповідні речення перебудуй так, щоб вони були питальними, потім – спонукальними;*
- *склади риму до поданих слів.*

Творчість вчителя породжує творчість учня. Якщо на кожний урок намагатися підбирати такі види навчальної діяльності, які дають матеріал для роздумів, можливість виявити ініціативу й самостійність, потребують розумового напруження, винахідливості, творчості, це зацікавить дітей, викликатиме позитивні емоції, сприятиме пошуку, формуванню школяра як читача. Без високої культури читання немає ні школи, ні справжньої розумової праці. Читання є основою опанування всіх наук, всебічного людського розвитку [3].

Курс «Літературне читання» – органічна складова освітньої галузі «Мови і літератури», він охоплює класне і позакласне читання, основною метою якого є формування читацької компетентності молодших школярів, яка є базовою складовою комунікативної і пізнавальної компетентності, ознайомлення учнів з дитячою літературою як мистецтвом слова, підготовка їх до систематичного вивчення курсу літератури в основній школі [6].

Зосереджуємо увагу на тому, що читацька компетентність та діяльність є інтегрованим результатом взаємодії знань, умінь, навичок та ціннісних ставлень учнів, що

набувається в процесі реалізації усіх змістових ліній предмету «Читання».

Академік О. Савченко зазначає, що літературна компетентність – це оволодіння учнем відповідними знаннями про художню літературу, її теорію та історію; літературно – творчими вміннями і навичками, досвідом і способами орієнтування у світі книжки, самостійно спілкуватися з літературним твором і його авторами через текст [9]. Однією з важливих складових літературної компетенції є особистісно-діяльнісна компетенція, що передбачає реалізацію творчих здібностей дітей, зумовленим високим інтересом до читання різножанрових літературних творів. Цю компетенцію можна тлумачити як здатність читача до власної діяльності, що є особливою якістю літературної творчості в процесі організованого навчання, розвиває творчі здібності та читацьку самостійність. Головне, щоб протягом уроку дитина активно і творчо мислила.

Таким чином, на нашу думку, основа для формування творчих здібностей молодших школярів – це уроки літературного читання. Тому лише систематично організована, продумана взаємодія вчителя і учнів на уроці може принести очікуваний результат та досягнення поставленої мети. Для того щоб діти хотіли й могли створювати власні твори, необхідно передбачити передумови попереднього розвитку творчих здібностей і створити необхідні умови на уроці для продукування учнівських творчих висловлювань.

Отже, сутність літературної освіти молодших школярів полягає у:

- розвитку інтелектуальної та емоційної сфери кожного учня;
- формуванні повноцінних навичок читання, мовлення;
- ознайомленні з дитячою літературою в поєднанні жанрових форм, авторської і тематичної розмаїтості;
- художньо-естетичному сприйманні тексту й дитячої книжки;
- формуванні творчих здібностей.

Список використаних джерел:

1. Грушко О. В. Комбінаторні мовні вправи як стимул мовленнєвої творчості молодшого школяра / О. В. Грушко // Наукові записки. Серія: Початкове навчання. – Вінниця, 2004. – Вип. 2. – С. 46-49
2. Комарівська Н. О. Особливості змісту та проведення інтегрованих уроків читання в початковій школі / Н. О. Комарівська // Наукові записки. Сер. Педагогіка і психологія : зб. наук. ст / ред. кол.: В. І. Шахов, М. І. Сметанський, Г. С. Тарасенко. – Вінниця : Планер, 2010. – Вип. 31. – С. 75-80
3. Комарівська Н. О. Педагогічний досвід формування культури мовленнєвого спілкування дітей молодшого шкільного віку / Надія Комарівська // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів / ред. кол.: Г. С. Тарасенко, М. Яворська-Вітковська, В. І. Шахов. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. – Випуск 5. – С. 138-141
4. Комарівська Н. О. Розвиток творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку засобами літературної загадки / Надія Комарівська // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 9-11 квітня 2014 р.) / ред. кол.: Г. С. Тарасенко, В. І. Шахов, М. Библук. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2014. – Вип. 3. – С. 229-232
5. Лапшина І. М. Навчання майбутніх учителів початкових класів діалогового мовлення як засіб реалізації полікультурної комунікації / І. М. Лапшина // Наукові записки. Серія: Початкове навчання / Інститут педагогіки і психології. – Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2008. – Вип. 6. – Ч. 1. – С. 33-36
6. Літературне читання. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 2-4 класи // Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – С. 71-97
7. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
8. Лазаренко Н. І. Формування у молодших школярів поняття про слово у взаємозв'язку його лексичних та граматичних значень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.02 «Методика викладання (української мови)» / Н. І. Лазаренко. – К., 1993. – 24 с.
9. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах : Посіб. для вчителя / О. Я. Савченко. – К.: Освіта, 2007. – 334 с.
10. Сухомлинський В. О. Вчити вчитися / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: у 5 т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 5. – С. 443
11. Хом'юк І. В. Про розвиток творчих здібностей студентів на ігрових заняттях з вищої математики / І. В. Хом'юк, В. В. Хом'юк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці

фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми. – Збірник наукових праць. – Вип. №10. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця» – 2006. – С. 469-475.

12. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід’ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога / Н. І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. – Вип.23. – С.36-42.

13. Лазаренко Н. И. Формирование лекторского мастерства преподавателя в условиях вхождения в европейское образовательное пространство [Publicasia bola vydana elektronicky v Digitalnej kniznici UK RU] / Н. И. Лазаренко // Zbornik prispevkov z medzinarodnej Presovevedeckej konferencie konanej dňa 18. Maja 2018 na Katedre andragogy, Fakulta humanitnych a prirodných vied Presovskej university v Presove. URL: P150-161. <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Lukasova3>.

14. Лазаренко Н. І. Формування у молодших школярів поняття про слово у взаємозв’язку його лексичних та граматичних значень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.02 «Методика викладання (української мови)» / Н. І. Лазаренко. – К., 1993. – 24 с.

15. Лазаренко Н. И. Проектная технология в обучении: от веб-квеста до блог квеста / Н. И. Лазаренко // Педагогические инновации – 2017: материалы международной научно-практической интернет-конференции, Витебск, 17 мая 2017 г. / Витеб. гос. ун-т ; редкол.: Н.А. Ракова (отв. ред.) [и др.]. – Витебск : ВГУ имени П.М. Машерова, 2017. – С. 88.

САМОСТІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДИТИНИ ЯК ФУНДАМЕНТ ФОРМУВАННЯ ВІЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Дар'я Гончарук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.А. Голюк, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE INDEPENDENT CHILDREN'S ACTIVITY AS THE FOUNDATION FOR THE FREE INDIVIDUAL FORMING

Darya Honcharuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical Universiti (Ukraine)

Анотація. У статті розглянуто теорію вільного виховання дитини, як важливого компоненту для розкриття внутрішнього потенціалу, що формується у процесі самостійної діяльності дитини. Педагогічна технологія заснована і апробована на конкретному філософському вченні Марії Монтессорі – теорії вільного виховання (антропології) й сенсуалізму (відчуття – єдине джерело знань) у педагогіці.

Ключові слова: педагогічна ідея, саморозвиток, спостереження, Марія Монтессорі, індивідуальний підхід, внутрішній потенціал, середовище.

Abstract. The free-range children raising theory as an important component for an internal capacity unleashing which is forming through the independent children's activity is considered in this paper. The teaching technology based and tested in the particular philosophical Maria Montessori teaching – the free parenting theory (anthropology) and sensualism (sense as the only source of knowledge) in pedagogy.

Key words: pedagogical idea, self-development, observation, Maria Montessori, individual approach, inner potential, environment.

Українські дослідники, як і багато провідних педагогів Європи та світу, відзначають універсальність та дієвість застосування Монтессорі-педагогіки як однієї з найрезультативніших в якості отриманих освітніх послуг. Зокрема, дослідженню педагогічної системи М.Монтессорі присвятили праці Л.Андрушко, В.Золотоверх, А.Ільченко, І.Дичківська, Н.Кравець, М.Левківський, Н.Лубенець, Т.Михальчук, Г.Міленіна, Д.Орлова, Т.Поніманська, Н.Прибильська, С.Русова, О.Хілтнен, Ю.Фаусек, М.Чепіль, С.Якименко. Популяризації практичного використання досвіду роботи навчальних закладів, які працюють за системою М.Монтессорі, стосуються праці відомого українського вченого